

SIMPOZIJI, DELAVNICE

**STROKOVNA KONFERENCA O
PREPREČEVANJU NASILJA NAD
STAREJŠIMI****Radlje ob Dravi, 24. oktobra 2017**

V Radljah ob Dravi je potekala strokovna konferenca o preprečevanju nasilja nad starejšimi. Organiziral jo je Inštitut Antona Trstenjaka v sodelovanju z Večgeneracijskim centrom Dogaja se! Center aktivnosti Koroške. Na konferenci se je zbralo čez 70 ljudi, predvsem strokovnih delavcev iz centrov za socialno delo, domov za starejše in drugih ustanov. Dobrodošlico ob začetku konference je izrekel župan Občine Radlje ob Dravi, mag. Alan Bukovnik. Občina Radlje ob Dravi je vključena v slovensko in svetovno mrežo starosti prijaznih občin, ki jih koordinira Inštitut Antona Trstenjaka.

Na konferenci so sodelovali strokovnjaki z različnih področij, ki so problem nasilja nad starejšimi osvetlili vsak s svojega zornega kota. V središču razprave so bila predvsem sodobna spoznanja o preprečevanju nasilja nad starejšimi in izmenjava dobrih praks.

V uvodnem delu je mag. Jovita Pogorevc Merčnik, koordinatorica za preprečevanje nasilja v Koroški regiji, predstavila vrste (fizično, psihično, ekonomsko in spolno nasilje ter zanemarjanje) in razširjenost nasilja nad starejšimi. Povedala je, da se največ nasilja nad starejšimi zgodi v družinah, dogaja pa se tudi drugje, npr. v domovih za starejše ljudi. Predstavila je pristojnosti in možnosti, ki jih imajo centri za socialno delo na voljo za preprečevanje nasilja. Poudarila je, kako pomembno je, da tako strokovna kot splošna javnost večata občutljivost za tovrstno nasilje

ter da s sočutjem do žrtev ukrepata po najboljših močeh.

Naslednji govornik, dr. Jože Ramovš, je najprej povedal, da je strokovni izraz trpinčenje primernejši kakor nasilje, ker pozornost usmeri v žrtev in v njeno trpljenje, s tem pa prebujata solidarnost, da si prizadevamo za reševanje te stiske ali za okrepitev žrtve, medtem ko izraz nasilje usmeri pozornost v nasilneža in v njegovo sankcioniranje. Nadalje je postavil ločnico med primarno, sekundarno in terciarno preventivo nasilja. Primarna preventiva zajema ukrepe, ki krepijo varovalne dejavnike (dobra komunikacija, smiselno in pravočasno urejene premoženjske zadeve, razširjena socialna mreža idr.), da do trpinčenja starih ljudi ne pride. Polje, v katerem se vrši primarna preventiva, je najširše, saj zajema vzgojo, družine, vrtce in šole, medije ter podjetja in zaposlitvene organizacije, ki lahko pripomorejo k varnemu življenju in lepemu sožitju med generacijami. Sekundarna preventiva je usmerjena v tiste skupine starejših ljudi, ki so še posebej ogroženi, to so zlasti telesno in duševno bolni, odvisni od drugih in izolirani. V sekundarno preventivo med drugim sodi razbremenitev družinskih oskrbovalcev. Pri terciarni preventivi rešujemo posledice trpinčenja ali ščitimo žrtev pred nadaljnjim nasiljem, zato je terciarna preventiva nasilja le drugi vidik reševanja posledic nasilja. V naši državi za reševanje že nastalega nasilja skrbijo policija, koordinatorji za preprečevanje nasilja, centri za socialno delo, domovi za stare ljudi in nekatera društva. Na Inštitutu Antona Trstenjaka se posvečamo primarni in sekundarni preventivi nasilja nad starimi ljudmi. Dr. Ramovš je nadaljeval, da so potrebni tako »gašenje požara tam, kjer že gori, in skrb za to, da na nekem območju (ponovno)

ne zagori« kakor razvijanje strokovnih metod in sistematično delo, da do nasilja ne bo prihajalo. V Sloveniji se že marsikaj dogaja na prvem področju, medtem ko je na drugem treba še veliko narediti, zato se ta konferenca ne posveča reševanju nasilja nad starejšimi, ampak njegovemu preprečevanju.

Preprečevanje nasilja se začne z vzgojo za nenasilje in spoštovanje vsakega človeka v družini in vrtcu ter se nadaljuje v šolah, javnih občilih in kulturi. Za tiste skupine ljudi, za katere obstaja verjetnost, da jih bodo različni dejavniki privedli do nasilnega vedenja ali da bodo žrtve nasilja, morajo stroke in država poskrbeti za programe sekundarne preventive. Pri raziskovanju te problematike smo prišli do odločilnega spoznanja za preventivo: **razlikovati je treba med hotenim in nehotenim nasiljem**; o tem smo poročali že na lanskoletni konferenci o preprečevanju nasilja, ki je potekala v Ljubljani (Kakovostna starost, 2016, št. 4). Skoraj dve desetletji izkušenj Inštituta Antona Trstenjaka pri delu z družinskimi oskrbovalci kažeta, da je v družinah večina besednega in telesnega nasilja nad starajočimi se svojci nehotenega. Družinski člani nimajo namena trpinčiti starejšega svojca, njihovo nasilno govorjenje ali vedenje se jim zgodi zaradi stresa ob neznanju in nemoči, ko ne razumejo vedenja starega človeka, mu ne znajo prav pomagati ali so izčrpani. Tudi nasilje oskrbovalcev v domovih za stare ljudi nad oskrbovanci je v veliki meri nehoteno.

Nehoteno nasilje bremeni tudi storilce, domače pogosto še po smrti svojca. Ker pri njem ne gre za naklepnost in izrecne motive, ampak za dejanje iz nemoči, je ta del nasilja primarno polje za učinkovito preprečevanje. Da bi lahko oblikovali učinkovite preventivne programe, je treba s širokim in poglobljenim raziskovanjem spoznati dejavnike tveganja, ki to nasilje sprožijo, še bolj pa varovalne dejavnike, ki ga preprečijo.

Pogost vzrok za nehoteno nasilje nad starimi ljudmi je nepoznavanje starostnih značilnosti, sprememb in bolezni. Demenca je na primer med najpogostejšimi duševnimi boleznimi v starosti, ljudje, ki oskrbujejo demenčnega človeka in te bolezni ne poznajo, mislijo, da je postal »žleht«, ko gre v resnici za navaden bolezenski simptom. Če poznajo to bolezen in diagnozo oskrbovanca, so tudi nemočni, če se ne naučijo, kako se z demenčnim človekom komunicira (validacija). V obeh primerih njihovo nehoteno nasilje preprečuje usposabljanje družinskih oskrbovalcev.

Vzrok za nehoteno nasilje nad starim človekom je preobremenjenost družinskih in tudi poklicnih oskrbovalcev. Družinski oskrbovalci, ki doma skrbijo za svoje onemogle, bolne ali invalidne svojce, so zelo obremenjeni, saj ob tem često skrbijo tudi za svoje otroke in hodijo v službo ali pa so že sami v visoki starosti. V stresu zaradi preobremenjenosti človeku lahko »počita« zavest in svoboda, enako kakor ga ob nepravilnem dviganju lahko »preseka« v križu. Takemu človeku »napolni baterije« za nadaljnje delo že prost vikend ali srečanje z drugimi družinskimi oskrbovalci v klubu svojcev; njegovo nehoteno nasilje pa preprečujejo tudi porazdelitev oskrbovanja med družinskimi člani, pomoč formalnih oskrbovalcev (oskrba na domu, dnevni center) in podobno.

Tretji razlog za nehoteno nasilje, ki ga je razčlenil dr. Ramovš, pa je nezavedna stiska oskrbovalcev, ko so soočeni s človeškim pešanjem, ne da bi imeli odgovor na vprašanje o smislu starosti in človeške odvisnosti od pomoči drugih. To vprašanje in odgovarjanje nanj je šibka točka današnje kulture, ki ne zadeva samo onemoglih ljudi, ampak spravlja v podzavestni strah predvsem zdrave in močne. Ko je človek bolan, šibek ali starostno onemogel, se odziva, kakor se more; eden bolj smiselno, drugi manj, medtem ko podzavestni strah pred tem ogledalom svoje možne

prihodnosti poriva v bivanjsko praznoto. Posledice tega so lahko tako depresivni umik in zanemarjanje onemoglih kakor agresivna razdraženost ob bolezenskem ali drugem nezaželenem vedenju onemoglega. Na tečajih za družinske oskrbovalce izhajamo iz sodobnega spoznanja socialnega učenja, da postavljamo najprej trdne doživljajske temelje za komuniciranje z onemoglim in za njegovo oskrbovanje. To pa so dobre izkušnje pri pomoči onemoglemu. Vsakdo jih ima in jih z veseljem pove – nekdo lepo zgodbo iz otroštva ob pešanju starih staršev, drugi doživetje od včeraj ob oskrbovanju svoje matere. Strah je kot mraz, ki se zaje v kosti, zato ga ne moremo iztrgati iz sebe drugače, kakor da nas ogrejejo pripovedi lepih izkušenj drugih in lastni lepi spomini na sožitje z onemoglim človekom. Te vrste zdravilo za preprečevanje nasilja nad starimi ljudmi in lastnega bivanjskega strahu pred starostno onemoglostjo je mogoče najti samo v skupini z drugimi, ki si tudi prizadevajo najti smisel starosti, onemoglosti in humanega oskrbovanja ljudi v njihovi nemoči. Zato so klubi svojcev kot skupine za samopomoč in kot nadaljevanje usposabljanja družinskih oskrbovalcev dober model za celostno preprečevanje nehotenega nasilja nad starejšimi ljudmi.

V drugem delu konference smo slišali vrsto dobrih izkušenj preprečevanja nasilja nad starejšimi. Veronika Mravljak Andoljšek in Tjaša Mlakar z Inštituta Antona Trstenjaka sta predstavili program Staranje brez nasilja, o katerem smo v reviji že obširno pisali (Kakovostna starost, 2016, št. 3). Na tem mestu bomo izpostavili le naslednja dejstva.

Program izvajamo na terenu po različnih regijah, letos smo vključili Koroško, Gorenjsko, Jugovzhodno in Osrednjeslovensko regijo. Nujna sestavina programa je poleg izvajanja delavnic za večanje varnosti starejših in svetovanja starejšim, njihovim družinskim članom in predstavnikom lokalnih služb tudi

raziskovalno delo. Ko se na delavnicah z udeleženci pogovarjamo o izbranih temah in delimo izkušnje, spoznamo probleme in potrebe kraja, kar nam ponudi možnost, da v program vpeljemo nove vsebine in metode, ki jih prilagodimo željam in potrebam lokalnih skupnosti.

V letošnjem letu so udeleženske v enem od krajev povedale, da je pogosta oblika ekonomskega nasilja, ki so je deležne, vsiljiva prodaja. S tem se je sprožil plaz, kajti tudi v ostalih krajih smo bile sodelavke pozorne na tovrstno nasilje in ugotovile smo, da je situacija podobna. Ko smo raziskale to področje, smo pričele oza-veščati o vsiljivi prodaji in napisale smo novo poglavje za priročnik *Varno staranje*. Ker je vsiljiva prodaja zelo aktualna in pereča v vseh lokalnih okoljih, v katerih izvajamo program Staranje brez nasilja, ji bomo na tem mestu namenili še nekaj pozornosti.

Vsiljivo prodajanje izdelkov oziroma storitev v zadnjem času izstopa po pretkanosti, preišljenosti in razširjenosti. Prodajalci večje uporabljajo različne tehnike (po telefonu, od vrat do vrat, po pošti, preko interneta idr.) in prodajne strategije (dolgi in hitri monologi, preusmeritev pozornosti, metoda pokvarjene plošče, zastraševanje, ustvarjanje časovnega pritiska, poudarjanje ekskluzivnosti in bonitet, brenkanje na čustvene strune idr.). Nabor izdelkov (zavarovanja, naložbeni skladi, zdravilni pripomočki ali preparati, oblačila, kozmetika idr.) ali storitev je pester, skupna značilnost pa je ta, da so vsi *visoko kakovostni, cenovno neverjetno ugodni in ...*

Kako se ubraniti takšnih prodajalcev? Nikoli takoj ne obljubimo nakupa, temveč si vzemimo čas za premislek: ali stvar res potrebujemo, kakšne kvalitete je, kolikšna je cena idr. Pred nakupom se posvetujemo z osebo, ki ji zaupamo, saj nas lahko opozori na kakšne stvari, ki smo jih sami spregledali. Če nas silijo v nakup izdelka in nam ne želijo dati časa za razmislek, je to opozorilni znak, da jih odločno

zavrne. Tudi če smo jih povabili v stanovanje in smo pogledali stvari, ki jih prodajajo, nismo obvezani k nakupu. Na takšen način tudi ničesar ne podpisujemo. Poleg prodajalcev se lahko pred našimi vrati znajdejo tudi lažni obrtniki (vodovodarji, električarji idr.) ali serviserji, ki želijo nekaj preveriti ali popraviti ter ob tem radi povedo, da v kolikor ne dovolimo pregleda/popravila, lahko sebi pripišemo krivdo za nastalo škodo. Priporočljivo je, da nepoznane ljudi ne spuščamo v stanovanje. Če se nekdo predstavlja za policista, obrtnika ali serviserja, naj se izkaže s službeno izkaznico, ki jo natančno in v miru preučimo. Če nas tista oseba priganja ali celo želi na silo vstopiti, takoj zapremo in zaklenemo vrata.

Predstavnica civilne javnosti Olga Aberšek je povedala, kako je doživljala delavnice za večanje varnosti starejših. Všeč so ji bile predvsem zanimive teme, izmenjava dobrih izkušenj med udeleženci in telovadba.

V tretjem delu strokovne konference je potekala okrogla miza o metodah dela in programih za preprečevanje nasilja nad starejšimi.

Aleš Kenda z Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti je povzel slovenska in evropska prizadevanja na področju preventivne nasilja nad starejšimi. Ustavil se je predvsem pri staromrzištvu, ki se med drugim odraža v predsodkih do starih ljudi in staranja, pri čemer se pozablja, da je vsak človek edinstven, da ima izkušnje in znanja, ki še kako pridejo prav – tako v domačem kakor v poklicnem okolju.

Policijski inšpektor Aleksander Podgrajšek je govoril o poklicnih izkušnjah pri soočanju z nasiljem in o preprečevanju nadaljnega nasilja. Meni, da je treba iskati drugačne vrste kaznovanja (odvzem vozniškega dovoljenja, prepoved dela v javni upravi ipd.), takšne, ki družbi jasno povedo, da je nasilje hud prekršek. V osrčju vsega mora biti prizadevanje, da se ljudje zavedo, kako pomembna vrednota je nenasilje.

Direktorica Centra za socialno delo Radlje ob Dravi Mirjana Popijal je predstavila celo vrsto dobrih praks s področja primarne, sekundarne in terciarne preventive. Treening socialnih veščin v osnovni šoli je dobra naložba za preprečevanje vseh vrst nasilja, tudi nad starejšimi. Izvajajo tudi različne dejavnosti za krepitev družin, spodbujajo medgeneracijsko druženje, podpirajo skupine za samopomoč idr. V primerih, ko do nasilja že prihaja, je treba ukrepati premišljeno in vedno upoštevati človeka, nad katerim nekdo vrši nasilje. Pomoč nudijo tako žrtvam nasilja kakor storilcem.

Dom starejših Šentjur sledi vizijama *hiša po meri človeka* in *nič o meni brez mene*, kar pomeni, da si zaposleni prizadevajo za normalizacijo življenja, pri čemer prepoznavajo potrebe in upoštevajo želje stanovalcev ter se trudijo za dobro sodelovanje. Družine stanovalcev so njihov pomembni sogovornik. Direktorica mag. Vesna Vodišek Razboršek je povedala, kako potekata življenje in delo v domu; intervju z njo in s kolegicama v vodstvenem timu o njihovem delu v domu smo leta 2016 objavili v Kakovostni starosti (št. 1). Kot primere dobre prakse je naštel: življenjski načrt (preden stanovalec pride v dom, zaposleni že poznajo njegove navade, pristočasne dejavnosti idr.), oazo za obolele za demenco, kopalnico dobrega počutja (kjer lahko nego svojca opravijo domači, ko pridejo na obisk) in sobo za paliativo.

Varnost je dragocena vrednota v vseh življenjskih obdobjih in je temeljna sestavina dostojanstvenega in kakovostnega življenja. Nasilje nad starim človekom je ena od najhujših groženj varnosti. Konferenca o preprečevanju nasilja nad stariimi ljudmi je dala pomembna spoznanja in dobre prakse na tem področju. Na njej smo ugotovili, da se da še marsikaj narediti, da bomo živeli varno, kakovostno in zadovoljno.

*Veronika Mravljak Andoljšek
in Marta Ramovš*